

**HAK ISTERI SELEPAS PERCERAIAN MENURUT UNDANG-UNDANG
KELUARGA ISLAM DI MALAYSIA: ANALISIS FAKTOR PENGHALANG
MEMPEROLEHNYA**

Mohd Sabree Nasri*

Fakulti Undang-undang, Governan dan Hubungan Antarabangsa
Kolej Universiti Islam Melaka
mohdsabree@kuim.edu.my

Mohd Shauqi Saiful Suhardi

Fakulti Undang-undang, Governan dan Hubungan Antarabangsa
Kolej Universiti Islam Melaka
mohdshauqi@kuim.edu.my

Mohamad Afandi Md Ismail

Akademi Pengajian Islam Kontemporari
Universiti Teknologi Mara, Shah Alam
mohamadafandi@uitm.edu.my

**Corresponding author*

Received Date: 25 September 2020 **Accepted Date:** 2 November 2020 **Published Date:** 8 December 2020

ABSTRAK

Perkahwinan merupakan satu galakan dalam Islam bagi memenuhi tuntutan fitrah setiap insan. Namun, tidak semua ikatan perkahwinan berkekalan sehingga ke akhir hayat. Terdapat banyak faktor yang menyebabkan perceraian ini berlaku antaranya ialah faktor dalaman seperti pengabaian hak dan tanggungjawab suami isteri, ataupun disebabkan oleh faktor luaran seperti kacau ganggu pihak ketiga. Walaupun perceraian diharuskan dalam Islam dan berkemungkinan besar ia merupakan jalan terbaik kepada pihak-pihak, namun suami isteri masih mempunyai hak dan tanggungjawab yang perlu dilaksanakan. Justeru itu, penulisan ini akan meneliti hak-hak isteri yang boleh dituntut selepas berlakunya perceraian serta melihat kepada faktor-faktor yang menjadi penghalang untuk memperolehnya dari aspek perundangan Islam. Penulis akan menganalisis kes-kes yang berkaitan, artikel terpilih serta meneliti peruntukan dalam Enakmen Undang-undang Keluarga Islam (Negeri Melaka) 2002 untuk mendapatkan data dan maklumat yang terkini. Keputusan menunjukkan bahawa terdapat enam hak yang layak diperolehi oleh isteri selepas berlakunya perceraian, tetapi bergantung kepada faktor penghalangnya seperti bentuk dan sebab berlakunya perceraian tersebut. Penulisan ini akan memberikan pencerahan kepada isteri dan wanita terhadap haknya serta menjelaskan tanggungjawab suami kepada isteri dan anak-anak selepas melafazkan perceraian tersebut.

Kata Kunci: Hak Isteri, Perceraian, Nafkah, Undang-undang Keluarga Islam, Malaysia.

POST-DIVORCE RIGHTS OF WIFE ACCORDING TO ISLAMIC FAMILY LAW IN MALAYSIA: ANALYSIS OF FACTORS THAT PROHIBIT THE BENEFITS

ABSTRACT

Marriage is a sacred tie in Islam which is divinely encouraged for those who have the capabilities as to fulfill the natural demands as human beings. Sadly not all marriages last happily ever after. There are many factors that contribute to divorce that include internal factors such as negligence of the rights and responsibilities of husband and wife, and also external factors such as third party involvement. Even though divorce is permissible in Islam and might become the best way for certain parties, the particular husbands and wives do still have rights and responsibilities that need to be performed post divorce. This article will evaluate the rights of the wives after divorce and look at the factors that may prohibit them to gain it from the Islamic legal perspectives. The author will also analyze the relevant cases and selected articles as well as examine the provisions in the Islamic Family Law Enactment (State of Melaka) 2002 to obtain the latest data and information. The results show that there are six rights that a particular wife deserves after divorce, however it also depends on certain barriers such as the form and reason for the divorce. This writing aims to enlighten wives and women on their rights and explain the responsibilities of husbands towards their wives and children after pronouncing the divorce.

Keywords: *Wife Rights, Divorce, Alimony, Islamic Family Law, Malaysia.*

PENGENALAN

Islam mengangkat darjat wanita dan menjadikan wanita setaraf dengan lelaki dari segi hak dan tanggungjawab yang saling memerlukan antara satu dengan yang lain. Hakikat ini tidak boleh dipertikaikan lagi kerana Islam telah mengangkat darjat wanita dan meletakkannya sebagai pelengkap dan rakan kongsi dalam hidup lelaki. Islam juga mengiktiraf sepenuhnya hak-hak asasi wanita sama ada dari aspek kemasyarakatan dan politik. Dalam masa yang sama juga, Islam melayan wanita sebagai manusia yang sempurna, manusia yang mempunyai hak dan tanggungjawab. Jika hak dan tanggungjawab ini dapat ditunaikan dan dilaksanakan dengan penuh amanah, maka mereka akan diberikan penghargaan dan ganjaran sekaligus mereka berhak menerima hak mereka. Pengiktirafan dan sanjungan yang diberikan oleh Islam terhadap wanita dapat dilihat pada tanggungjawab yang diletakkan pada bahu lelaki bagi memelihara mereka. Sewaktu kecil, wanita dipelihara oleh ayah (walinya) dan apabila sudah berkahwin, suami dipertanggungjawabkan bagi mengawal dan menjaganya dengan sempurna.

Pensyariatan tanggungjawab suami terhadap isteri bukan sahaja sepanjang tempoh perkahwinan, namun Islam masih memelihara dan menjaga hak isteri dan anak-anak selepas terjadinya perceraian. Terdapat beberapa faktor yang menyumbang kepada punca perceraian ini antaranya ialah disebabkan oleh kahwin lari, isteri yang bekerja dan terlalu sibuk dengan kegiatan kebajikan sehingga mengabaikan tugas rumah tangga, pernikahan secara paksa, nafkah tidak mencukupi kerana pembaziran dan pemborosan, kes poligami, perhubungan sulit dengan orang lain yang membawa kepada tangkapan berkhawat, salah seorang suami isteri melanjutkan pelajaran dalam tempoh yang lama atau terpisah terlalu lama kerana tugas, pernikahan muslim dengan *muallaf*, suami menghilangkan diri tanpa khabar berita dalam tempoh yang lama, ketidakfahaman dan sikap cuai suami isteri tentang hak dan tanggungjawab dalam perkahwinan, terlalu cemburu, tidak seimbang dalam kemampuan seksual, nusyuz antara suami isteri serta kacau ganggu pihak ketiga dalam rumah tangga (Abe

Sohpian *et.al*, 2014). Selain itu, faktor perceraian turut berlaku apabila pasangan ditahan dalam penjara kerana melakukan kesalahan, pasangan keluar dari agama Islam atau *murtad* (Mohd Sabree & Mohd Sopiee, 2016) serta mengamalkan ajaran salah, terkena sihir atau guna-guna (Mohd Sabree,2015). Kesemua faktor dalaman dan luaran ini akan menyumbang kepada keretakan rumah tangga dan seterusnya akan menyebabkan berlakunya perceraian.

Jadual 1: Statistik Perkahwinan dan Perceraian Tahun 2019

Bil.	Negeri	Perkahwinan	Perceraian
1.	Johor	26,892	7,239
2.	Kedah	14,382	3,883
3.	Kelantan	14,549	3,285
4.	Melaka	6,824	2,001
5.	Negeri Sembilan	8,696	2,511
6.	Pahang	11,936	3,461
7.	Perak	17,616	4,875
8.	Pulau Pinang	9,410	2,761
9.	Sabah	15,454	3,713
10.	Sarawak	14,874	3,697
11.	Selangor	38,803	11,765
12.	Terengganu	10,112	2,880
13.	Perlis	1,828	664
14.	W.P. Kuala Lumpur	11,371	3,797
15.	W.P. Labuan	626	179
16.	W.P. Putrajaya	448	264

Sumber: (Jabatan Perangkaan Malaysia,2020).

Oleh yang demikian, objektif penulisan ini adalah untuk meneliti hak-hak yang boleh dituntut oleh bekas isteri terhadap suami selepas berlakunya perceraian serta faktor-faktor yang menjadi penghalang oleh bekas isteri untuk menuntutnya. Analisis akan dilakukan terhadap kes-kes terpilih dan rujukan utama akan dilakukan terhadap EUUKI (Negeri Melaka) 2002. Hasil penulisan mendapati bahawa terdapat enam hak yang boleh dituntut oleh isteri selepas perceraian iaitu; nafkah *iddah*, *mut'ah*, harta sepencarian, hadanah (hak penjagaan anak), nafkah anak dan tunggakan nafkah. Manakala faktor-faktor menjadi penghalang dapat dilihat dari pelbagai aspek seperti bentuk perceraian yang terjadi sama ada perceraian itu disebabkan oleh pihak suami, ataupun disebabkan oleh pihak isteri seperti nusyuz dan *khuluk*. Namun, perceraian yang dibahaskan dalam penulisan ini lebih difokuskan terhadap perceraian ketika pihak-pihak masih hidup dan bukannya perceraian disebabkan oleh kematian (sama ada mati *hakiki* atau *hukmi*).

HAK MEMPEROLEH NAFKAH IDDAH

Nafkah menurut undang-undang membawa maksud apa-apa bentuk saraan yang digambarkan melalui sejumlah wang atau nilai wang yang perlu dibayar oleh satu pihak yang menanggung kepada pihak yang ditanggung atau beberapa pihak lain yang berada di bawah tanggungannya. Dalam maksud yang lebih luas, nafkah adalah sejenis keperluan asas dan sampingan yang disampaikan kepada pihak-pihak tertentu sama ada suami atau isteri. (Shamsuddin Suhor dan Nor Aziah Mohd Awal, 2007). Oleh yang demikian, nafkah

perkahwinan boleh didefinisikan sebagai apa-apa yang dituntut oleh Syarak ke atas suami untuk menyediakan makanan, minuman, pakaian, tempat tinggal, tempat tidur, perkhidmatan dan sebagainya yang menurut uruf kepada isterinya dalam lingkungan kaedah-kaedah Syarak (Muhammad Ya'qub & Ahmad Fathi, 2015).

Berdasarkan seksyen 60, EUUKI (Negeri Melaka) menyatakan bahawa; “(1) *Tertakluk kepada Hukum Syarak, Mahkamah boleh memerintahkan seseorang lelaki membayar nafkah kepada isteri atau bekas isterinya.*” Oleh yang demikian, nafkah *iddah* ialah nafkah yang wajib dibayar oleh suami kepada bekas isterinya dalam tempoh *iddah raji'e* yang disebabkan oleh perceraian, dan nafkah tersebut terdiri daripada makanan, pakaian dan tempat tinggal. Antara contoh kes berkaitan dengan tuntutan nafkah *iddah* ialah kes *Zainuddin lwn Anita (1983) 4 JH 73*. Dalam kes ini, isteri telah memfailkan tuntutan nafkah *iddah* sebanyak RM1,500, nafkah anak sebanyak RM400 sebulan bagi dua orang anak dan nafkah tertunggak sebanyak RM250 sebulan mulai september 1997 sehingga disember 1979. Mahkamah memerintahkan suami membayar nafkah tertunggak ke atas isteri sebanyak RM2700, nafkah anak dua orang sebanyak RM3,000 dan nafkah *iddah* biasa 3 bulan sebanyak RM900. Pembayaran hendaklah dibuat melalui potongan gaji pada setiap bulan selama tempoh 30 bulan.

Hak Memperoleh Nafkah *Iddah*: Makanan dan Pakaian

Secara asasnya nafkah *iddah raji'e* adalah bersamaan dengan nafkah semasa perkahwinan, iaitu makanan, pakaian dan tempat tinggal (Rohanee Machae, 2015). mazhab Syafi'e mendefinisikan nafkah sebagai menyediakan makanan dengan kadar tertentu, yang wajib disediakan oleh suami untuk isterinya dan pembantu rumahnya, juga untuk keturunannya, hamba dan binatang ternakannya sekadar yang mencukupi (Ibrahim al-Syarqawi, 1997). Berdasarkan kepada peruntukan EUUKI (Negeri Melaka), tidak menyatakan secara khusus berkaitan makanan dan pakaian, namun dapat difahami bahawa kewajipan nafkah *iddah* ke atas suami kepada isteri adalah mencakupi makanan dan pakaian, sebagaimana yang telah dibahaskan oleh ulama Islam. Amalan pemberian nafkah *iddah* di Mahkamah Syariah pada masa kini lebih dinilai dari sudut pemberian wang ringgit yang mengambil kira keperluan makanan dan pakaian sepanjang tempoh *iddah* tersebut.

Hak Memperoleh Nafkah *Iddah*: Tempat Tinggal

Berdasarkan kepada seksyen 72 (1), EUUKI (Negeri Melaka), “*Seseorang perempuan yang diceraikan adalah berhak tinggal di rumah di mana dia biasa tinggal semasa dia berkahwin selagi suami tidak mendapatkan tempat tinggal lain yang sesuai untuknya.*” Hal demikian sebagaimana menurut Kadi Besar Pulau Pinang, Hj, Harussani bin Hj. Zakaria ketika memutuskan kes *Noor Bee lwn Ahmad Shanusi (1978) 1 JH (2) 63* menyatakan: “*Hak nafkah iddah jika tidak dibayar semasa iddah, maka ia menjadi hutang ke atas suami yang menceraikan isterinya. Tetapi tempat kediaman jika tidak dituntut semasa dalam iddah, maka hak itu terluput.*”

Halangan Untuk Memperoleh Nafkah *Iddah*

Antara faktor penghalang bagi seseorang isteri memperoleh nafkah *iddah* adalah disebabkan oleh nusyuz (ada perbahasan lain bagi isteri yang mengandung), mati salah satu pihak atau kedua-duanya, perkahwinan semula isteri tersebut dan tamat tempoh *iddah*. Hal ini berdasarkan kepada seksyen 60 (2), EUUKI (Negeri Melaka) yang memperuntukkan;

(2) *Tertakluk kepada Hukum Syarak dan pengesahan Mahkamah, seseorang isteri tidaklah berhak mendapat nafkah apabila dia nusyuz atau enggan dengan tidak munasabah menurut kemahuan atau perintah sah suaminya, iaitu, antara lain;*

- (a) *apabila dia menjauhkan dirinya dari suaminya;*
- (b) *apabila dia meninggalkan rumah suaminya bertentangan dengan kemahuan suaminya; atau*
- (c) *apabila dia enggan berpindah bersama suaminya ke satu rumah atau tempat lain, tanpa apa-apa sebab yang sah mengikut Hukum Syarak.*

Dalam kes *Piah lwn Che Lah*, isteri telah membuat tuntutan nafkah *iddah*. Kadi besar berpendapat atas fakta kes bahawa isteri telah nusyuz kerana telah meninggalkan rumah tanpa izin suaminya dan tidak ada sebab yang munasabah. Mahkamah memutuskan tuntutan nafkah *iddah* isteri tertolak walaupun tuntutan lainnya untuk *mut'ah* dan harta sepencarian telah diluluskan.

Berdasarkan kepada seksyen 65, EUUKI (Negeri Melaka)

Kecuali jika sesuatu perintah nafkah dinyatakan sebagai selama apa-apa tempoh yang lebih singkat atau telah dibatalkan, dan tertakluk kepada seksyen 66, sesuatu perintah nafkah hendaklah tamat apabila mati orang yang kena membayar nafkah itu atau apabila mati orang yang berhak menerima nafkah itu menurut perintah yang telah dibuat itu, mengikut mana-mana yang lebih awal.

Berdasarkan kepada seksyen 66, EUUKI (Negeri Melaka)

(1) *Hak bagi seseorang isteri yang telah diceraikan untuk menerima nafkah daripada bekas suaminya di bawah mana-mana perintah Mahkamah hendaklah terhenti apabila tamat tempoh 'iddah atau apabila isteri menjadi nusyuz.*

(2) *Hak isteri yang telah diceraikan untuk menerima pemberian daripada bekas suaminya di bawah sesuatu perjanjian hendaklah terhenti atas perkahwinan semula isteri itu.*

Berdasarkan kepada Seksyen 72 (2), EUUKI (Negeri Melaka); (2) *Hak tempat tinggal yang diperuntukkan dalam subsekyen (1) akan terhenti;*

- (a) *jika tempoh 'iddah telah tamat;*
- (b) *jika tempoh penjagaan anak telah tamat;*
- (c) *jika perempuan itu telah berkahwin semula; atau*
- (d) *jika perempuan itu telah bersalah melakukan perbuatan yang memberahikan secara terbuka (fahisyah), dan sesudah itu suami boleh memohon kepada Mahkamah supaya dikembalikan rumah itu kepadanya.*

HAK MEMPEROLEH MUT'AH

Mut'ah ialah suatu bayaran yang wajib ke atas suami yang diberikan kepada isteri yang diceraikan tanpa sebab yang munasabah mengikut hukum Syarak. Manakala menurut seksyen 2 (1), EUUKI (Negeri Melaka) "*mut'ah*" ertinya bayaran sagu hati yang diberi dari segi Hukum Syarak kepada isteri yang diceraikan. Kadi Besar Pulau Pinang, Hj. Harussani bin Hj. Zakaria, dalam kes *Piah bte Said lwn Che Lah bin Awang (1983) 3 JH 220*, mendefinisikan *mut'ah* seperti berikut:

"Mut'ah adalah pemberian yang bertanggung ke atas seorang suami yang menceraikan isteri. Tanggungan mut'ah tidak gugur dalam apapun perceraian berlaku kecuali jika perceraian itu disebabkan keaiban di pihak isteri terhadap suaminya atau perceraian kerana mati."

Manakala, dalam kes *Ningal @ Yang Chik bin Hashim lwn Jamal bin Abdul Rahman (1986) 6 JH 146* pula, Hakim Hj. Harussani bin Hj. Zakaria menjelaskan *mut'ah* sebagaimana berikut:

"Mut'ah juga bertujuan menutup rasa malu yang dialami oleh isteri, menghindarkan fitnah dan sebagai asas untuk memulakan hidup bersendirian. Seorang isteri yang diceraikan akan merasa malu dan mungkin pula menerima prasangka buruk dari masyarakat sekeliling. Untuk menghilangkan prasangka buruk bahawa seorang itu diceraikan bukanlah kerana keaiban yang ada pada dirinya, maka mut'ah diwajibkan ke atas suami. Seorang isteri yang lazimnya bergantung hidup kepada suami akan menghadapi kepayahan untuk memulakan kehidupan persendirian. Dasar mut'ah adalah keredaan kedua-dua pihak tetapi jika tidak tercapai persetujuan maka penentuan dibuat oleh Kadi. Penentuan kadar telah digariskan oleh Syarak dengan nilai kedudukan kaya miskin suami dan sifat serta keadaan isteri. Sifat adalah perwatakan dan keadaan kedudukan keluarga atau status keluarga dalam masyarakat. Kaya dan miskin ialah nilai semasa dari segi perolehan dan penilaian."

Oleh yang demikian, seseorang isteri yang diceraikan tanpa sebab yang patut oleh suaminya mempunyai hak untuk memohon *mut'ah* atau pemberian saguhati di mahkamah dan mahkamah boleh memerintahkan suami membayar sejumlah wang yang berpatutan menurut hukum Syarak. Perkara tersebut adalah berdasarkan Seksyen 58 EUUKI (Negeri Melaka) yang memperuntukkan:

"Selain haknya untuk memohon nafkah, seseorang perempuan yang telah diceraikan tanpa sebab yang patut oleh suaminya boleh memohon mut'ah atau pemberian sagu hati kepada Mahkamah, dan Mahkamah boleh, selepas mendengar pihak-pihak itu dan apabila berpuas hati bahawa perempuan itu telah diceraikan tanpa sebab yang patut, memerintahkan suami membayar apa-apa jumlah wang yang wajar dan adil mengikut Hukum Syarak."

Dari aspek penentuan kadar *mut'ah* pula, pihak-pihak boleh menentukan sesama sendiri. Namun jika persetujuan tidak dapat diperolehi atau terdapatnya pertikaian antara pihak-pihak, maka mahkamah akan menentukan kadar *mut'ah* ini dengan membuat pertimbangan ke atas kemampuan dan kerelevanan pihak yang akan membayar dan

menerima *mut'ah* tersebut. Pemberian *mut'ah* ini boleh terdiri dari wang ringgit, pakaian atau barang-barang mengikut kesesuaian dan kemampuan pihak-pihak (Mohd Khairul Anuar, 2014).

Terdapat banyak kes perceraian yang melibatkan tuntutan *mut'ah* telah dibuat di Mahkamah Syariah seluruh Malaysia. Kebanyakan para suami tidak memahami tanggungjawab mereka untuk membayar *mut'ah* selepas terjadinya perceraian. Sebagai contohnya, kes *Ramlah lwn Mohamed (1980) 1 JH (2) 77*, iaitu isteri yang dicerai menuntut *mut'ah* bersama nafkah *iddah*. Kadi Besar memutuskan pihak suami supaya membayar *mut'ah* atas kadar setengah bulan gaji suami setelah potongan iaitu RM698.

Manakala dalam kes *Tengku Anun Zaharah bt Tengku Abdul Hamid lwn Dato' Dr Hussein bin Mohd Yusof (1980) 2 JH 125* pula, isteri yang telah dicerai membuat tuntutan *mut'ah*. Kadi Besar berpendapat bahawa perceraian yang dilakukan oleh penentang bukanlah atas kehendak pemohon sekalipun pihak menuntut ada membuat pengaduan, tetapi pengaduan itu lebih setahun yang lalu. Penentang dalam kes tersebut gagal memberi kenyataan dari mana-mana Mahkamah Syariah bahawa pihak menuntut disabitkan nusyuz, khalwat atau zina. Maka, kadi Besar berpendapat tuduhan penentang adalah tertolak. Oleh itu, Mahkamah memutuskan pihak menuntut berhak mendapat bayaran *mut'ah* sebanyak RM25,200 dan bayaran hendaklah dibuat dalam tempoh 3 bulan dari tarikh hukuman dijatuhkan.

Dalam kes *Tengku Puteri Zainah Iskandar lwn dato, Seri Mohd Najib Abdul Razak (2004) CLJ (Sya) 347* pula, penentang telah menawarkan RM36,000 sebagai *mut'ah*, namun perayu menolak malah memfailkan tuntutan *mut'ah* berjumlah RM5 juta. Penentang menyatakan bahawa tuntutan RM5 juta adalah satu amaun yang tidak diterima akal dan tidak berpandukan ajaran Islam. Perayu kemudiannya memohon perintah supaya penentang menyampaikan butiran maklumat secara terperinci butir-butir harta lain dan harta tak alih milik penentang. Kadi Besar telah menolak permohonan perayu kerana didakwa berlawanan dengan syarat perkara yang didakwa menurut acara dan beban pembuktian dalam undang-undang Islam. Perayu dalam kes ini telah membuat rayuan, namun Mahkamah Rayuan Syariah juga menolak rayuan tersebut.

Halangan Untuk Memperoleh *Mut'ah*

Walaupun pada dasarnya isteri yang dicerai berhak mendapat bayaran *mut'ah* dari suaminya namun hak tersebut akan hilang, lupus atau lucut dalam beberapa hal keadaan. Salah satu daripadanya adalah apabila isteri bersetuju dalam perjanjian yang dibuat selepas perceraian bahawa dia tidak akan menuntut *mut'ah* daripada suaminya. Merujuk kes *Jorlah Binti Doralim V Ibrahim Bin Mamat 14 (2001) 1 JH 89*, pemohon dalam kes ini selain menuntut bayaran nafkah *iddah*, ada juga menuntut bayaran *mut'ah* sebanyak RM5,000.00. Diputuskan oleh Mahkamah Tinggi Syariah Melaka bahawa tuntutan *mut'ah* ditolak kerana dalam catatan Sijil Daftar Cerai ada tertulis 'tidak menuntut' maknanya sebagai persetujuan Plaintif tidak mahu menuntut.

Selain daripada itu, halangan untuk memperoleh *mut'ah* juga akan terjadi sekiranya berlaku tuntutan fasakh dengan alasan terdapatnya aib (kecacatan) di pihak isteri atau suaminya. Dalam kes *Zahrah V Saidon 3 (1983) JH 225*, Kadi Besar berkata: Perceraian yang berlaku antara mereka hanya semata-mata diatas anggapan "tidak bersesuaian" bukan kerana

kecacatan atau keaiban sesuatu pihak. Maka kerana itu hak *mut'ah* juga kekal. Manakala dalam kes *Asiamamal V Abdul Jabbar 3 (1983) 1 JH 262* pula, suami menceraikan isterinya kerana “merasa tertipu” apabila selepas tiga bulan bernikah baru beliau menerima sijil nikah dan ketika itu barulah beliau sedar bahawa isterinya bukan anak dara. Diputuskan bahawa perceraian tidak dibuktikan berlaku atas sebab cacat cela dipihak isteri ataupun difasakh oleh pihak isteri. Maka isteri berhak mendapat bayaran *mut'ah*.

Bukan itu sahaja, perceraian yang berlaku secara tebus talak (*khuluk*) juga menjadi faktor penghalang seseorang bekas isteri memperoleh *mut'ah* daripada bekas suaminya. Berdasarkan kepada seksyen 49 (1), EUUKI (Negeri Melaka) menerangkan berkaitan perceraian secara *khuluk* atau cerai tebus talaq: “*Jika suami tidak bersetuju menjatuhkan talaq dengan kerelaannya sendiri, tetapi pihak-pihak itu bersetuju bercerai dengan cara penebusan atau cerai tebus talaq, Mahkamah hendaklah, selepas jumlah bayaran tebus talaq dipersetujui oleh pihak-pihak itu, menyebabkan suami itu melafazkan perceraian dengan cara penebusan, dan perceraian itu adalah ba'in sughra atau tak boleh dirujuk.*” Manakala mengikut Imam Syafi'i, *mut'ah* diwajibkan ke atas suami sekiranya perceraian itu dari kehendak suami dan bukan dari permintaan isteri atau tebus talak (Mahmood Zuhdi & Raihana Azahari, 1989).

Secara umumnya, mereka yang tidak berhak mendapat *mut'ah* adalah yang disebabkan oleh perceraian yang dipilih oleh pihak isteri seperti suaminya gila, berpenyakit sopak, mati pucuk serta perceraian yang disebabkan oleh fasakh, *khuluk* dan li'an (Wahbah al-Zuhaili, 2001). Tambahan lagi, menurut pandangan sesetengah ulama, nusyuz yang disebabkan oleh perlakuan keji seperti berkhawat dan berzina juga menggugurkan hak seseorang bekas isteri untuk memperoleh hak *mut'ah*.

HAK MEMPEROLEH HARTA SEPENCARIAN

Harta sepencarian ialah harta yang diperolehi secara bersama oleh suami isteri semasa dalam tempoh perkahwinan. Harta sepencarian termasuklah wang ringgit, harta alih, harta tak alih atau apa-apa aset yang dihasilkan atas perkongsian bersama dalam tempoh perkahwinan (Mohd Norhusairi & Raihanah Abdullah, 2016). Secara amalnya di Malaysia, pembahagian harta sepencarian ini lebih merujuk kepada Undang-undang Adat di Tanah Melayu selagi mana ia tidak bertentangan dengan hukum Syarak dan Undang-undang Islam di Malaysia. Dalam kes *Boto' bin Taha lwn Jaafar bin Muhamed (1985) 2 MLJ 98*, Hakim Tun Salleh Abas dalam penghakimannya menyatakan: “*Harta sepencarian adalah lebih berasaskan adat yang diamalkan oleh orang-orang Melayu daripada berasaskan kepada hukum fiqh Islam*”.

“Harta sepencarian” menurut undang-undang bermaksud harta yang diperolehi bersama oleh suami isteri semasa perkahwinan. Keadaan ini dapat dilihat dalam kes *Hajjah Lijah binti Jamal lwn Fatimah binti Mat Diah (1950) 16 MLJ 63*, apabila Hakim Briggs mentakrifkan harta sepencarian seperti berikut; “*Harta yang diperolehi dalam masa mereka hidup berkahwin sebagai suami isteri, hasil daripada daya usaha mereka atau melalui usaha mereka bersama.*”

Kadi Besar Pulau Pinang, Tun Hj. Harussani bin Hj. Zakaria dalam kes *Piah bt. Said lwn She Lah bin Awang (1983) 2 JH 220* pula, mentakrifkan harta sepencarian sebagaimana berikut; “*Harta sepencarian ialah harta yang diperolehi bersama semasa suami isteri itu hidup bersama dan berusaha, sama ada kedua-dua pasangan itu sama-sama bekerja dalam*

bidang yang sama atau dalam bidang yang berlainan sama ada secara rasmi atau tidak rasmi sama ada dibahagikan tugas atau tidak.” Manakala Dalam kes *Awang Iwn Shamsuddin (1997) JH 11*, Hakim Ismail bin Yahya menjelaskan bahawa harta sepencarian terbahagi kepada tiga jenis iaitu:

- i. Harta yang diperolehi dengan usaha bersama suami isteri dalam masa perkahwinan.
- ii. Harta yang diperolehi secara individu oleh satu pihak (kebiasaannya suami) kerana isteri tidak bekerja. Dalam keadaan ini isteri masih mempunyai hak ke atas harta itu kerana tanggungjawab isteri menjaga rumah tangga dan anak serta turut menyumbang kesejahteraan dan kekuatan kepada suami mengumpul harta.
- iii. Harta yang dipunyai oleh satu pihak sebelum perkahwinan tetapi dimajukan bersama pada sebahagian besar dalam tempoh perkahwinan tersebut.

Berdasarkan kepada EUUKI (Negeri Melaka), berkaitan kuasa mahkamah memerintah pembahagian harta sepencarian, seksyen 122 (1) menyatakan; *(1) Mahkamah hendaklah mempunyai kuasa apabila membenarkan lafaz talaq atau apabila membuat suatu perintah perceraian untuk memerintahkan supaya apa-apa aset yang diperolehi oleh pihak-pihak itu dalam masa perkahwinan dengan usaha bersama mereka dibahagi antara mereka atau supaya mana-mana aset itu dijual dan hasil jualan itu dibahagi antara pihak-pihak itu.*

Dalam peruntukan yang sama juga, beberapa aspek perlu diambil perhatian berkaitan beberapa perkara. Seksyen 122 (2) (3) (4) menyatakan:

(2) Pada menjalankan kuasa yang diberikan oleh subseksyen (1), Mahkamah hendaklah mengambil perhatian tentang;

- (a) takat sumbangan-sumbangan yang telah dibuat oleh setiap satu pihak dalam bentuk wang, harta, atau kerja bagi memperoleh aset-aset itu;*
- (b) apa-apa hutang yang terhutang oleh salah satu pihak yang telah dilakukan bagi manfaat bersama mereka;*
- (c) keperluan-keperluan anak-anak yang belum dewasa daripada perkahwinan itu, jika ada, dan, tertakluk kepada pertimbangan-pertimbangan itu, Mahkamah hendaklah membuat pembahagian yang sama banyak.*

(3) Mahkamah hendaklah mempunyai kuasa, apabila membenarkan lafaz talaq atau apabila membuat perintah perceraian, memerintahkan supaya apa-apa aset yang diperolehi dalam masa perkahwinan dengan usaha tunggal satu pihak kepada perkahwinan itu dibahagi antara mereka atau supaya mana-mana aset itu dijual dan hasil jualan itu dibahagi antara pihak-pihak itu.

(4) Pada menjalankan kuasa yang diberikan oleh subseksyen (3), Mahkamah hendaklah memberi perhatian kepada;

- (a) takat sumbangan-sumbangan yang telah dibuat oleh pihak yang tidak memperoleh aset itu, kepada kebajikan keluarga dengan memelihara rumahtangga atau menjaga keluarga;*

- (b) keperluan-keperluan anak-anak yang belum dewasa daripada perkahwinan itu, jika ada, dan tertakluk kepada pertimbangan-pertimbangan itu, Mahkamah boleh membahagikan aset-aset itu atau hasil jualan itu mengikut apa-apa kadar yang difikirkannya munasabah, tetapi dalam apa-apa hal, pihak yang telah memperoleh aset-aset itu dengan usahanya hendaklah menerima suatu kadar yang lebih besar.

Halangan Untuk Memperoleh Harta Sepencarian

Secara umumnya tuntutan harta sepencarian boleh dituntut walaupun perceraian isteri disebabkan oleh nusyuz. Sebagai contohnya, seseorang isteri yang telah berkahwin selama tempoh 20 tahun dan telah melaksanakan tanggungjawabnya dengan sempurna. Namun, dalam tempoh setahun sebelum perceraian berlaku, isteri tersebut didapati telah nusyuz dan telah disabitkan nusyuz oleh pihak mahkamah. Justeru itu, takat sumbangan selama 19 tahun (dalam tempoh perkahwinan) akan diambil kira dan dinilai oleh pihak mahkamah terutamanya bagi isteri yang tidak bekerja kerana isteri telah memberikan sumbangan secara tidak langsung. Merujuk kepada kes *Awang Iwn Shamsuddin*, Hakim Ismail bin Yahya menjelaskan bahawa harta sepencarian terbahagi kepada tiga jenis dan salah satu daripadanya ialah; *harta yang diperolehi secara individu oleh satu pihak (kebiasaannya suami) kerana isteri tidak bekerja. Dalam keadaan ini isteri masih mempunyai hak ke atas harta itu kerana tanggungjawab isteri menjaga rumah tangga dan anak serta turut menyumbang kesejahteraan dan kekuatan kepada suami mengumpul harta.*

HAK MEMPEROLEH HADANAH (JAGAAN ANAK)

Hadanah ialah penjagaan anak-anak yang masih kecil dan belum berupaya untuk menguruskan dirinya sendiri. Mengikut hukum Syarak dan Undang-Undang Keluarga Islam (Negeri Melaka), ibu adalah orang yang paling berhak bagi menjaga anak-anaknya yang masih kecil (di bawah umur 7 tahun bagi lelaki dan 9 tahun bagi perempuan). Bagi anak yang melebihi had umur di atas, jika berlaku pertikaian mengenai hak jagaan anak, mahkamah akan menentukan berdasarkan pilihan yang dibuat oleh anak-anak tersebut sama ada hendak tinggal bersama ibu atau bapa kandungnya (Ahmad Ibrahim, 1999).

Berdasarkan kepada aspek individu yang layak dan berhak untuk memperoleh hadanah ini, seksyen 82, EUUKI (Negeri Melaka) telah menyatakan seperti berikut:

- (1) *Tertakluk kepada seksyen 83, ibu adalah yang paling berhak daripada segala orang bagi menjaga anak kecilnya dalam masa ibu itu masih dalam perkahwinan dan juga selepas perkahwinannya dibubarkan.*
- (2) *Jika Mahkamah berpendapat bahawa ibu adalah hilang kelayakan di bawah Hukum Syarak daripada mempunyai hak terhadap hadhanah atau penjagaan anaknya, maka hak itu, tertakluk kepada subseksyen (3), hendaklah berpindah kepada salah seorang yang berikut mengikut susunan keutamaan yang berikut, iaitu;*
- (a) *nenek sebelah ibu hingga ke atas;*
 - (b) *bapa;*
 - (c) *nenek sebelah bapa hingga ke atas;*
 - (d) *kakak atau adik perempuan seibu sebapa;*

- (e) kakak atau adik perempuan seibu;
- (f) kakak atau adik perempuan sebapa;
- (g) anak perempuan dari kakak atau adik perempuan seibu sebapa;
- (h) anak perempuan dari kakak atau adik perempuan seibu;
- (i) anak perempuan dari kakak atau adik perempuan sebapa;
- (j) emak saudara sebelah ibu;
- (k) emak saudara sebelah bapa;
- (l) waris lelaki yang boleh menjadi warisnya sebagai 'asabah atau residuari;
- (m) Dengan syarat bahawa penjagaan orang itu tidak menjejaskan kebajikan kanak-kanak itu.

(3) Tiada seorang lelaki pun berhak terhadap penjagaan seseorang kanak-kanak perempuan melainkan jika lelaki itu ialah seorang muhrim, iaitu, dia mempunyai pertalian dengan kanak-kanak perempuan itu yang dia dilarang berkahwin dengannya.

(4) Tertakluk kepada seksyen 83 dan 85, jika ada beberapa orang daripada keturunan atau peringkat yang sama, kesemuanya sama berkelayakan dan bersetuju menjaga kanak-kanak itu, penjagaan hendaklah diamanahkan kepada orang yang mempunyai sifat-sifat paling mulia yang menunjukkan perasaan paling kasih sayang kepada kanak-kanak itu, dan jika kesemuanya sama mempunyai sifat-sifat kemuliaan, maka yang tertua antara mereka adalah berhak mendapat keutamaan.

Namun, terdapat pengecualian bagi penjagaan anak yang tidak sah taraf. Seksyen 86, EUUKI (Negeri Melaka) memperuntukkan; *Penjagaan kanak-kanak tak sah taraf adalah semata-mata pada ibu dan saudara mara ibu.*

Halangan Untuk Memperoleh Hadanah

Faktor yang menjadi penghalang untuk memperoleh hak penjagaan anak adalah seseorang isteri tersebut berkahwin lain, keluar daripada Islam (murtad) berkelakuan buruk atau keji mengikut hukum Syarak, mencuaikan atau menganiaya kanak-kanak serta menukar permastautinan dengan tujuan untuk mencegah bapanya menjalankan pengawasan ke atas anaknya. Hal ini diperuntukkan pada seksyen 84, EUUKI (Negeri Melaka) seperti berikut:

Hak seseorang perempuan terhadap hadhanah hilang;

- (a) jika perempuan itu berkahwin dengan seseorang yang tidak mempunyai pertalian dengan kanak-kanak itu yang orang itu dilarang berkahwin dengan kanak-kanak itu, jika penjagaannya dalam hal sedemikian akan menjejaskan kebajikan kanak-kanak itu tetapi haknya untuk penjagaan akan kembali semula jika perkahwinan itu dibubarkan;
- (b) jika perempuan itu berkelakuan buruk secara keterlaluan dan terbuka;
- (c) jika perempuan itu menukar pemastautinannya dengan tujuan untuk mencegah bapa kanak-kanak itu daripada menjalankan pengawasan yang perlu ke atas kanak-kanak itu, kecuali bahawa seseorang isteri yang bercerai boleh mengambil anaknya sendiri ke tempat lahir isteri itu;
- (d) jika perempuan itu murtad; atau
- (e) jika perempuan itu mencuaikan atau menganiaya kanak-kanak itu.

Selain daripada itu, hak menuntut hadanah juga akan terhalang apabila isteri tersebut hilang hak kelayakan untuk menjaganya. Seksyen 83 EUUKI (Negeri Melaka) memperuntukkan syarat-syarat yang perlu dipenuhi untuk melayakkan seseorang memperoleh hak hadanah, iaitu:

Seseorang yang mempunyai hak mendidik seseorang kanak-kanak, adalah berhak menjalankan hak terhadap hadhanah jika;

- (a) dia seorang Islam;*
- (b) dia sempurna akal;*
- (c) dia berumur yang melayakkan dia memberikan kepada kanak-kanak itu jagaan dan kasih sayang yang diperlukan oleh kanak-kanak itu;*
- (d) dia berkelakuan baik dari segi akhlak Islamiah; dan*
- (e) dia tinggal di tempat di mana kanak-kanak itu tidak mungkin menghadapi apa-apa akibat buruk dari segi akhlak atau jasmani.*

Bukan itu sahaja, hak menuntut hadanah oleh seorang isteri atau ibu kepada anak-anak tersebut juga akan hilang apabila anak-anak tersebut telah melepasi had umur yang telah ditetapkan menurut hukum Syarak dan undang-undang. Seksyen 85 (1) (2), EUUKI (Negeri Melaka) menyatakan:

(1) Hak hadinah bagi menjaga seseorang kanak-kanak tamat apabila kanak-kanak itu mencapai umur tujuh tahun, jika kanak-kanak itu lelaki, dan umur sembilan tahun, jika kanak-kanak itu perempuan, tetapi Mahkamah boleh, atas permohonan hadinah, membenarkan dia menjaga kanak-kanak itu sehingga kanak-kanak itu mencapai umur sembilan tahun, jika kanak-kanak itu lelaki, dan umur sebelas tahun, jika kanak-kanak itu perempuan.

(2) Setelah tamatnya hak hadinah, penjagaan adalah turun kepada bapa, dan jika kanak-kanak itu telah mencapai umur kecerdikan (mumaiyiz), maka kanak-kanak itu adalah berhak memilih untuk tinggal dengan sama ada ibu atau bapanya, melainkan jika Mahkamah memerintahkan selainnya.

HAK MEMPEROLEH NAFKAH ANAK

Nafkah anak ialah suatu nafkah yang wajib ke atas seseorang bagi menanggung nafkah anaknya, sama ada anak itu berada dalam jagaannya atau dalam jagaan seseorang yang lain. Nafkah anak ini termasuklah makanan, pakaian, tempat tinggal, pendidikan dan perubatan sekadar mencukupi mengikut kemampuan. Seksyen 73(1)(2), EUUKI (Negeri Melaka) menyatakan berkaitan kewajipan menanggung nafkah anak seperti berikut:

(1) Kecuali jika sesuatu perjanjian atau perintah Mahkamah memperuntukkan selainnya, maka adalah menjadi kewajipan seseorang lelaki menanggung nafkah anaknya, sama ada anak itu berada dalam jagaannya atau dalam jagaan mana-mana orang lain, sama ada dengan mengadakan bagi mereka tempat tinggal, pakaian, makanan, perubatan, dan pendidikan sebagaimana yang munasabah memandang kepada kemampuan dan taraf kehidupannya atau dengan membayar kosnya.

(2) Kecuali sebagaimana yang disebut terdahulu, adalah menjadi kewajipan seseorang yang bertanggung di bawah Hukum Syarak untuk menanggung nafkah atau memberikan sumbangan kepada nafkah kanak-kanak jika bapa kanak-kanak itu telah mati atau tempat di mana bapanya berada tidak diketahui atau jika dan setakat bapanya tidak berupaya menanggung nafkah mereka.

Para ulama bersepakat menyatakan individu yang bertanggungjawab untuk memberikan nafkah kepada anak adalah bapa kandungnya sendiri (Badruddin Ibrahim & Azizah Mohd, 2013). Walaupun pada asasnya, seorang bapa bertanggungjawab untuk memberikan nafkah anak, namun mahkamah boleh memerintah pihak lain untuk memberikan nafkah anak tersebut jika bapa didapati tidak mampu untuk berbuat demikian atas sebab-sebab tertentu. Seksyen 74, EUUKI (Negeri Melaka) menyatakan:

(1) Mahkamah boleh pada bila-bila masa memerintahkan seorang lelaki membayar nafkah untuk faedah mana-mana anaknya;

(a) jika dia telah enggan atau cuai mengadakan peruntukan yang munasabah bagi anaknya itu;

(b) jika dia telah meninggalkan langsung isterinya dan anaknya itu adalah dalam jagaan isterinya;

(c) dalam masa menanti keputusan sesuatu prosiding hal ehwal suami isteri;

(d) apabila membuat atau selepas daripada membuat suatu perintah meletakkan anak itu dalam jagaan mana-mana orang lain; atau

(e) apabila memberikan kebenaran kepada lelaki itu untuk berpoligami di bawah seksyen 23.

(2) Mahkamah adalah juga berkuasa memerintahkan seseorang yang bertanggung di bawah Hukum Syarak supaya membayar atau memberi sumbangan terhadap nafkah seseorang anak jika Mahkamah berpuas hati bahawa memandang kepada kemampuannya adalah munasabah bagi Mahkamah memerintahkan sedemikian.

(3) Sesuatu perintah di bawah subseksyen (1) atau (2) boleh mengarahkan supaya pembayaran dibuat kepada orang yang menjaga atau memelihara dan mengawal anak itu atau kepada pemegang-pemegang amanah bagi anak itu.

Halangan Untuk Memperoleh Nafkah Anak

Pada asasnya nafkah anak adalah menjadi tanggungjawab seorang bapa sehingga anak tersebut mencapai umur 18 tahun (boleh dilanjutkan atas sebab yang munasabah seperti melanjutkan pengajian yang lebih tinggi). Namun, tempoh perintah nafkah anak juga berkemungkinan akan menjadi lebih singkat atau berlanjutan disebabkan oleh beberapa faktor yang dinyatakan pada seksyen 80, EUUKI (Negeri Melaka) seperti berikut;

Seksyen 80. Lamanya tempoh perintah bagi nafkah anak.

Kecuali;

(a) jika sesuatu perintah mengenai nafkah seseorang anak dinyatakan sebagai selama apa-apa tempoh yang lebih singkat;

- (b) jika mana-mana perintah itu telah dibatalkan; atau*
- (c) jika mana-mana perintah itu dibuat untuk-*

(i) seseorang anak perempuan yang belum berkahwin atau yang, oleh sebab hilang upaya dari segi mental atau jasmani, tidak berkebolehan menanggung nafkah dirinya; atau

(ii) seorang anak lelaki yang, oleh sebab hilang upaya dari segi mental atau jasmani, tidak berkebolehan menanggung nafkah dirinya, perintah nafkah hendaklah tamat apabila anak itu mencapai umur lapan belas tahun, tetapi Mahkamah boleh, atas permohonan oleh anak itu atau oleh mana-mana orang lain, melanjutkan perintah nafkah itu supaya meliputi apa-apa tempoh tambahan yang difikirkannya munasabah, bagi membolehkan anak itu mengikuti pendidikan atau latihan lanjut atau lebih tinggi.

HAK MEMPEROLEH TUNGGAKAN NAFKAH

Tunggakan nafkah ialah nafkah yang tidak ditunaikan oleh suami kepada isterinya dalam tempoh perkahwinan dan menjadi hutang ke atas suaminya serta wajib dibayar. Secara umumnya tuntutan nafkah ini boleh dibuat terhadap tiga perkara iaitu; tuntutan terhadap mas kahwin yang belum dijelaskan, tuntutan nafkah isteri dalam tempoh perkahwinan dan tuntutan nafkah anak.

Tuntutan Tunggakan Mas Kahwin

Berdasarkan seksyen 21, EUUKI (Negeri Melaka) menyatakan:

- 1) Mas kahwin hendaklah biasanya dibayar oleh pihak lelaki atau wakilnya kepada pihak perempuan atau wakilnya di hadapan orang yang mengakadnikahkan perkahwinan itu dan sekurang-kurangnya dua orang saksi lain.*
- 2) Pendaftar hendaklah, berkenaan dengan tiap-tiap perkahwinan yang hendak didaftarkan olehnya, menentukan dan merekodkan;*
 - (a) nilai dan butir-butir lain mas kahwin;*
 - (b) nilai dan butir-butir lain apa-apa pemberian;*
 - (c) nilai dan butir-butir lain apa-apa bahagian mas kahwin atau pemberian atau kedua-duanya yang telah dijanjikan tetapi tidak dijelaskan pada masa akad nikah perkahwinan itu, dan tarikh yang dijanjikan untuk penjelasan; dan*
 - (d) butir-butir apa-apa cagaran yang diberikan bagi menjelaskan apa-apa mas kahwin atau pemberian.*

Hal demikian dapat dilihat dalam kes *Siti Zamrah lwn Maliki (1986) 6 JH 130* di Kelantan, isteri telah menuntut mas kahwin dan pemberian dari bekas suaminya yang mendakwa bahawa mas kahwin dan pemberian tersebut telah dijelaskan kesemua kepadanya untuk memudahkan perceraian dengan mengemukakan satu saksi. Selepas pihak menuntut bersumpah menafikan perjanjian yang dikatakan oleh suaminya, Mahkamah memutuskan pihak kena menuntut membayar RM770 kepada pihak menuntut. Manakala dalam kes *Sha'ari*

bin Mat lwn Teh bin Hashim (1983) JH 108, mahkamah telah memerintahkan suami membayar mas kahwin sebanyak RM300 yang masih tertunggak.

Tuntutan Tunggakan Nafkah Isteri

Tuntutan tunggakan nafkah isteri diperuntukkan pada seksyen 70, EUUKI (Negeri Melaka) seperti berikut;

(1) Tunggakan nafkah yang tak bercagar hendaklah dituntut sebagai suatu hutang daripada pihak yang mungkir dan, jika tunggakan itu terkumpul kena dibayar sebelum suatu perintah penerimaan dibuat terhadap pihak yang mungkir itu, tunggakan itu boleh dibuktikan dalam kebankrapannya dan, jika tunggakan itu terkumpul kena dibayar sebelum dia mati, tunggakan itu hendaklah menjadi suatu hutang yang kena dibayar daripada harta pusakanya.

(2) Tunggakan nafkah yang tak bercagar yang terkumpul kena dibayar sebelum orang yang berhak kepadanya itu mati boleh dituntut sebagai suatu hutang oleh wakil diri di sisi undang-undang orang itu.

Tuntutan Tunggakan Nafkah Anak

Tuntutan tunggakan nafkah seorang anak ada diperuntukkan secara khusus pada seksyen 78, EUUKI (Negeri Melaka) seperti berikut;

Seksyen 71 hendaklah terpakai, dengan apa-apa ubahsuaian yang perlu dan mengikut Hukum Syarak, bagi perintah-perintah mengenai pembayaran nafkah untuk faedah seseorang anak.

Halangan Untuk Memperoleh Tunggakan Nafkah

Pemberian nafkah merupakan suatu tanggungjawab yang perlu ditunaikan oleh bekas suami atau seorang bapa. Segala tunggakan nafkah yang wajib diberikan semasa tempoh perkahwinan dan selepas perceraian (bagi anak-anak terutamanya) adalah menjadi kewajipan oleh seorang suami (Mohd Saleh, 2009). Pada asasnya tiada halangan yang wujud bagi seseorang isteri untuk menuntut nafkahnya yang tertunggak. Hal ini kerana kewajipan dan pentaklifen menunaikan nafkah seharusnya dibuat pada masa yang telah ditetapkan, namun pihak suami gagal atau cuai untuk melaksanakannya pada ketika itu. Justeru itu, segala tunggakan nafkah ini menjadi wajib dan dikira sebagai hutang serta apabila terjadinya kematian ke atas suami, maka hutang tersebut boleh dibayar dan diambil daripada harta peninggalan bekas suami tersebut.

PENUTUP

Tanggungjawab sebagai seorang suami tidaklah terhenti apabila ia melafazkan cerai terhadap isterinya. Islam telah meletakkan garis panduan dan aturan yang sempurna buat hambanya demi untuk menjaga kepentingan dan hak pihak-pihak yang terlibat dalam perceraian. Kajian menunjukkan tahap kefahaman lelaki terhadap tanggungjawabnya untuk menunaikan nafkah terhadap isteri dan anak-anak sangatlah rendah. Lebih menyedihkan lagi apabila

tanggungjawab tersebut diabaikan walaupun perintah mahkamah telah dikeluarkan. Bukan itu sahaja, tidak kurang juga tahap kefahaman yang rendah terhadap isteri berkaitan haknya apabila telah diceraikan.

Berdasarkan kepada Enakmen Undang-undang Keluarga Islam di Malaysia, terdapat enam hak yang boleh dituntut oleh isteri selepas terjadinya perceraian iaitu nafkah *iddah*, *mut'ah*, harta sepencarian, hadanah, nafkah anak dan juga tunggakan nafkah. Walau bagaimanapun, terdapat beberapa faktor yang menjadi penghalang untuk seseorang isteri menuntut haknya di Mahkamah Syariah. Namun begitu, terdapat beberapa hak tidak diperuntukkan secara terperinci dalam enakmen tersebut, tetapi berdasarkan kepada tafsiran hakim daripada kes-kes terpilih, boleh difahami wujudnya hak berkenaan serta halangan-halangan yang menyebabkan penghalang untuk memperolehnya. Justeru itu, pendedahan terhadap suami isteri berkaitan hak dan tanggungjawab perlulah diberikan dari semasa ke semasa oleh pihak yang berwajib rentetan daripada tahap kefahaman yang rendah berkaitan perkara ini.

RUJUKAN

- Abe Sohpiyan Abdul Rahman, Zuliza Mohd Kusrin & Anwar Fakhri Omar. (2014). Faktor Perceraian di Mahkamah Syariah Bahagian Mukah, Sarawak dari Tahun 2000 hingga 2010. *Islammiyyat* 36 (1). hlm. 5-20.
- Ahmad Ibrahim. (1999). *Undang-undang Keluarga Islam di Malaysia*. Kelana Jaya: Malayan Law Journal Sdn. Bhd.
- Badruddin Ibrahim & Azizah Mohd. (2013). Hak Anak Terhadap Nafkah dalam Perundangan Islam: Sejauh Manakah Bapa Bertanggungjawab Menanggung Nafkah Anaknya. *Kanun* 25 (2). hlm. 255-272.
- Dewan Undangan Negeri Melaka. 2002. EUUKI (Negeri Melaka) 2002 (En. 12/02).
- Ibrahim al-Syarqawi. (1997). *Hashiyat al-Sharqawiyy 'Ala Sharh al-Tahrir*. Mesir: al-Husayniyyah.
- Mahmood Zuhdi Abd. Majid & Raihanah Azahari. (1989). *Undang-undang Keluarga Islam: Konsep dan Perlaksanaannya di Malaysia*. Kuala Lumpur: Karya Abazie.
- Mohd Khairul Anuar Ismail. (2014). *Kefahaman Wanita Terhadap Peruntukan Hak Selepas Bercerai Menurut EUUKI Negeri Kelantan No. 6/2002: Kajian di Kota Bharu*. (Tesis Ma). Universiti Malaya.
- Mohd Norhusairi Mat Hussin & Raihanah Abdullah. (2016). Amalan Pembahagian Harta Sepencarian di Malaysia: Satu Sorotan Literatur. *Journal of Shariah Law Research* vol. 1 (1). hlm. 75-88.
- Mohd Sabree Nasri & Mohd Sopiee Shiddeq. (2016). Murtad: Antara Hak Kebebasan Beragama dan Kesalahan Jenayah Syariah di Malaysia. *Jurnal 'Ulwan* (2016) vol. 1 (1) 1-18.
- Mohd Sabree Nasri. (2015). Jenayah sihir di Malaysia: permasalahan dan cadangan pelaksanaan undang-undang. *Jurnal Undang-Undang dan Masyarakat* (2015) vol. 19, 51 - 58.
- Mohd Saleh Ahmad. (2009). *Perkahwinan dan Perceraian dalam Islam*. Batu Caves: Pustaka Haji Abdul Majid.
- Muhammad Ya'qub Talib 'Abidiyy & Ahmad Fathi Bahnasi. (2015). *Membongkar 1001 Persoalan Nafkah: Duhai Suami, Bahagiakan Isterimu Tercinta*. Putrajaya: Persatuan Pegawai Syariah Malaysia.
- Rohanee Machae, Abdul Basir Mohamed & Mutsalim Khareng. (2015). Mut'ah dan Nafkah 'Iddah: Analisis Kritikal terhadap Perlaksanaannya dalam Konteks Undang-Undang

Keluarga Islam Thailand dan Undang-Undang Keluarga Islam di Selatan Thailand. *Prosiding Kolokium Antarabangsa Siswazah Pengajian Islam (KASPI) 2015*. hlm. 63-73.

Shamsuddin Suhor dan Nor Aziah Mohd Awal. (2007). *Siri perkembangan Undang-undang di Malaysia: Undang-undang keluarga (Sivil)*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

Wahbah al-Zuhaili. (2001). *Fiqh dan Perundangan Islam*. Syed Ahmad Syed Hussain *et al.* (terj.). Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

Rujukan Statut

Enakmen Undang-undang Keluarga Islam (Negeri Melaka) 2002

Rujukan Kes

Asiamamal V Abdul Jabbar 3 (1983) 1 JH 262

Awang lwn Shamsuddin (1997) JH 11

Boto' bin Taha lwn Jaafar bin Muhamed (1985) 2 MLJ 98

Hajjah Lijah binti Jamal lwn Fatimah binti Mat Diah (1950) 16 MLJ 63

Jorah Binti Doralim V Ibrahim Bin Mamat 14 (2001) 1 JH 89

Ningal @ Yang Chik bin Hashim lwn Jamal bin Abdul Rahman (1986) 6 JH 146

Noor Bee lwn Ahmad Shanusi (1978) 1 JH (2) 63

Piah bt. Said lwn She Lah bin Awang (1983) 2 JH 220

Piah bte Said lwn Che Lah bin Awang (1983) 3 JH 220

Ramlah lwn Mohamed (1980) 1 JH (2) 77

Sha'ari bin Mat lwn Teh bin Hashim (1983) JH 108

Siti Zamrah lwn Maliki (1986) 6 JH 130

Tengku Anun Zaharah bt Tengku Abdul Hamid lwn Dato' Dr Hussein bin Mohd Yusof (1980) 2 JH 125

Tengku Puteri Zainah Iskandar lwn dato, Seri Mohd Najib Abdul Razak (2004) CLJ (Sya) 347

Zahrah V Saidon 3 (1983) JH 225

Zainuddin lwn Anita (1983) 4 JH 73